

Магістр 1 року навчання  
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

## **ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ОБЛІКУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ У СИСТЕМІ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКІВ**

*Анотація. Розкрито сутність понять "розрахунково-касове обслуговування клієнтів банку" і "касові операції", визначено принципи їх організації. Розглянуто особливості обліку грошових коштів, касових операцій, операцій банку з підкріпленням операційної каси готівкою та операцій із використанням банківських карток.*

*Аннотация. Раскрыта сущность понятий "расчетно-кассовое обслуживание" и "кассовые операции", определены принципы их организации. Рассмотрены особенности учета денежных средств, кассовых операций, операций банка с подкреплением операционной кассы наличностью и операций с использованием банковских карточек.*

*Annotation. The essence of terms "cash customer service" and "cash payments" is revealed, the principles of their organization are defined. The peculiarities of funds management, cash transactions, bank transactions reinforced by the operating cash and cash transactions using bank cards are discussed.*

*Ключові слова: розрахунково-касове обслуговування, касова готівка, операційна каса, операційний день банку, підкріплення каси банку, касовий оборот, ліміт каси, прогнозний розрахунок касових оборотів банку.*

Розрахунково-касове обслуговування клієнтів є однією з основних базових операцій банку, тому вони тісно пов'язані з усіма іншими. Будь-яка активна чи пасивна операція банку і надання послуг супроводжуються здійсненням платежу, а отже, розрахунковим або касовим обслуговуванням відповідного клієнта. Касові операції забезпечують рух грошових коштів на рахунках клієнтів банку. На сьогодні тема даної статті є доволі актуальною, оскільки ці операції відіграють значну роль у банківській діяльності та в забезпеченні успішного перебігу економічних процесів на мікро- та макрорівнях.

Дослідженням проблем касових операцій та вдосконаленням розрахунково-касового обслуговування займаються як вітчизняні, так і зарубіжні автори. Серед них важливо відзначити Алексеєнко М. Д., Батракову Л. Д., Березину М. П., Васюренко О. В., Внукову Н. М., Жукова В. М., Ковальчук Т. Г., Кочеткову В. М., Лавшина О. А., Мороза А. М., Примостку Л. О., Сало І. В., Ситника Л. С., Шелудько В. М., Яворенко О. В. та ін.

Мета дослідження – дослідити сутність поняття "касові операції" та "розрахунково-касове обслуговування", принципи їх організації та особливості обліку касових операцій банків.

Завдання дослідження – визначити особливості організації та відображення у обліку розрахунково-касового обслуговування, ролі касових операцій у діяльності банків.

Об'єктом дослідження є організація та методика обліку розрахунково-касового обслуговування.

Предметом дослідження є облікові етапи з касовими операціями в комерційних банках України.

Розрахунково-касове обслуговування клієнтів посідає одне з основних місць серед усіх банківських операцій та впливає на його конкурентоспроможність у сфері надання банківських послуг. Такі операції банків забезпечують переважну частину потоків сукупного грошового обороту. Будь-які перебої в їх здійсненні призводять до гальмування грошових потоків та розбалансування грошового обороту, що негативно впливає на стан економіки країни в цілому та на розвиток виробництва товарів чи надання послуг. За своїм характером ці операції є послугами і за них банки стягують плату з клієнтів у вигляді комісійної винагороди. Одержання таких доходів коштує банкам відносно дешево і не містить значних ризиків для їх фінансового стану. Тому зростання обсягів розрахунково-касових операцій є надійним і вигідним способом збільшення доходів і підвищення рентабельності банківської діяльності.

Відповідно до Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", розрахунково-касове обслуговування – послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними, які пов'язані з переказом коштів з рахунку (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами [1]. Цей вид банківських послуг включає одразу два види банківських операцій – розрахункові та касові [2, с. 72].

До розрахункового обслуговування клієнтів банку входять послуги: відкриття поточного рахунку, його щомісячне обслуговування, здійснення різноманітних платежів, зокрема з використанням системи електронних платежів, зарахування та зняття грошових коштів з рахунку, встановлення та обслуговування системи "Клієнт – Банк" або "Інтернет-банкінг", видача грошових чекових книжок та закриття рахунку.

Особливе місце в розрахунково-касовому обслуговуванні клієнтів посідають касові операції, суть яких полягає в тому, що вони здійснюють прийом від клієнтів готівки, її видачу з кас банків, а також організацію обігу готівки між клієнтом і банком. Облік операцій із приймання та видачі готівки й оформлення відповідних касових документів здійснюється відповідно до вимог "Інструкції про касові операції в банках України", "Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із готівковими коштами та банківськими металами в банках України" [2, с. 74].

Усі банки України, здійснюючи касові операції, дотримуються ряду принципів. По-перше, всі суб'єкти господарської діяльності зобов'язані зберігати свої кошти на рахунках у банках. По-друге, витрачання готівки суб'єктами господарювання здійснюється за цільовим призначенням, тобто клієнт не в змозі без підтверджувального документа зняти або переказати певну суму коштів. По-третє, суб'єкти господарської діяльності, які мають готівкові кошти, зберігають їх у касі в межах ліміту. Якщо сума готівки перевищує ліміт, то вона повинна бути здана в банк і зарахована на поточний рахунок протягом трьох днів, враховуючи день отримання. Розмір готівки в касі не повинен бути завищений, оскільки для банку це активи, які не працюють.

Ліміт залишку готівки в касі для кожного контрагента встановлюється банком, у якому відкритий поточний рахунок. Перевірці підлягають дані бухгалтерського обліку та первинні грошові документи. Вони здійснюють повний контроль за дотриманням чинного порядку ведення касових операцій у народному господарстві України. Під час перевірки з'ясовують наявність встановленого ліміту та забезпечення його щоденного дотримання, а також дотримання порядку здавання грошової виручки, своєчасність повернення в банк не витрачених у строк сум заробітної плати, допомоги, стипендій та інших сум [3, с. 102].

Упродовж дня касири згідно з прибутковими грошовими документами ведуть облік прийнятих і зданих грошових сум в окремій Книзі обліку прийнятих і виданих грошей, а наприкінці дня складають Довідку касира прибуткової каси про суму прийнятих грошей та кількість прибуткових документів, що надійшли до каси, зв'язуючи загальну суму за довідкою з фактичною сумою наявних грошей.

Облік касових операцій має ряд особливостей. Готівкові кошти, а саме банкноти, монети та дорожні чеки, обліковуються за рахунками розділу 10 (100 та 101) Плану рахунків "Готівкові кошти". Облік готівкових коштів у касових вузлах, операційних відділах філій комерційних банків за операціями фізичних і юридичних осіб та за операціями з видачі готівки інкасаторам для доставки з каси банку до клієнтів – юридичних осіб – здійснюється за окремими аналітичними рахунками балансового рахунку 1001, а в територіально відокремлених безбалансових відділеннях – за окремими аналітичними рахунками балансового рахунку 1002.

Облік операцій із купівлі-продажу готівкових коштів у банках та Національному банку України здійснюється з використанням балансових рахунків 1811 та 1911.

У процесі прийняття готівки до операційної каси банку і зарахування прийнятої суми на поточні рахунки робиться запис, за дебетом якого йдуть рахунки 1001 чи 1002, а за кредитом – рахунок коштів залежно від типу клієнта. У випадку коли готівка приймається від юридичних і фізичних осіб для зарахування на рахунок інших осіб, дебетуються рахунки 1001, 1002, а кредитуються – 2520, 2530, 2600, 2620, 2650, 2902. Операції з приймання готівки в національній (іноземній) валюті від фізичних та юридичних осіб для здійснення переказу без відкриття рахунку відображаються за дебетом 1001 (1002), а за кредитом 2902, 2909. У випадку сплати комісійних банку за розрахунково-касове обслуговування використовують рахунок 6110.

Розрахунки з підкріплення готівковими коштами в національній та іноземній валютах, банківськими металами між філіями комерційного банку або головним операційним управлінням відображаються в обліку за відповідними аналітичними рахунками балансових рахунків 3906 та 3907.

Для обліку транзитних оборотів у процесі передавання готівки використовуються рахунки 1811 або 1911. Підкріплення філією банку підпорядкованих їй територіально відокремлених безбалансових відділень (ТВБВ) готівковими коштами та вивезення надлишків готівкових коштів до філії банку відображаються в бухгалтерському обліку з використанням балансового рахунку 1007 [3, с. 108].

Банки, що мають розгалужену мережу філій, передбачають в обліковій політиці порядок самостійного здійснення операцій із передавання готівки між банками і філіями. Облік розрахунків між філіями банку ведеться з використанням рахунків групи 390 "Розрахунки між філіями", а саме 3906 (за дебетом рахунку проводяться суми дебіторської заборгованості за операціями з підкріплення готівкою філії банку, а за кредитом – погашення цієї заборгованості); 3907 (за дебетом фіксуються суми погашення кредиторської заборгованості за операціями з готівкою між філіями банку, а за кредитом – суми кредиторської заборгованості, що виникає за операціями з готівкою між філіями банку). Записи за цими рахунками стосуються дзеркального відображення однієї й тієї самої суми. Якщо дебетується рахунок 3906 філії, це свідчить про видачу готівки з каси філії. Відповідно, на балансі філії, яка отримує готівку, кредитується рахунок [3, с. 111].

Для відображення операцій із використанням платіжних карток у бухгалтерську обліку використовуються транзитні рахунки 2920 та 2924. Бланки платіжних карток обліковуються на окремому аналітичному рахунку позабалансового рахунку 9821, а видані під звіт – на 9892. Для зарахування коштів під час емісії платіжних карток у банку-емітенті клієнтам відкривають рахунки: картковий рахунок для банків в інших банках – на рахунку 1600; для суб'єктів господарської діяльності – 2605; для фізичних осіб – 2625.

Розрахунки за операціями, здійсненими з використанням платіжних карток VISA і MasterCard, здійснюються за окремими аналітичними рахунками рахунку 2924. У процесі проведення операцій за картковими рахунками клієнтів за дебетово-кредитною схемою сума виданого кредиту в межах поновлюваної кредитної лінії зі встановленим лімітом кредиту відображається за окремими аналітичними рахунками балансових рахунків 2062, 2063, 2202, 2203, 9129.

Розрахунково-касові операції полягають у забезпеченні руху грошових коштів на рахунках клієнтів банків згідно з їхніми дорученнями. Ці операції посідають особливе місце в банківській діяльності і відіграють важливу роль у забезпеченні успішного перебігу економічних процесів на мікро- та макрорівнях. Окремо виділяють касові операції, суть яких полягає в тому, що вони здійснюють прийом від клієнтів готівки, її видачу з кас банків, а також організацію обігу готівки між клієнтом і банком. Їх облік має ряд особливостей.

Заслугує на подальший розвиток розробка нових якісних та раціональних систем платежів, які будуть забезпечувати конкурентоспроможність банків у розрахунково-касовому обслуговуванні клієнтів.

*Наук. керівн. Глебова Н. В.*

**Література:** 1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України зі змін. та доп. від 18.09.2012 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.  
2. Облік і аудит в банках : навч. посібн. / О. Г. Коренева, Н. Г. Слав'янська, Н. Г. Євченко та ін. ; за ред. Кореневої О. Г., Слав'янської Н. Г. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2007. – 493 с. 3. Глебова Н. В. Облік у банках : навч. посібн. / Н. В. Глебова, Л. М. Стиренко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 308 с. 4. Інструкції про касові операції в банках України, затверджені

Постановою Правління Національного банку України від 14.08.2003 р. № 337 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/97>. 5. Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затвержені Постановою Правління Національного банку України від 20.10.2004 р. № 495 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.